

PAPP Gy. ILONA

HÁROMSZINTŰ MÁTRIXRENDSZER A STRATÉGIA KIALAKÍTÁSÁBAN

A szerző célja, hogy egyrészt bemutasson egy olyan stratégia-kialakítási megközelítést, amely integratív szerepet tölthet be az alapvető stratégiaalkotási filozófiák között, másrészt pedig, hogy elemezzen egy olyan komplex eszközrendszert, amely a stratégiaformálást szintetizáló módon segítheti.

1. ábra

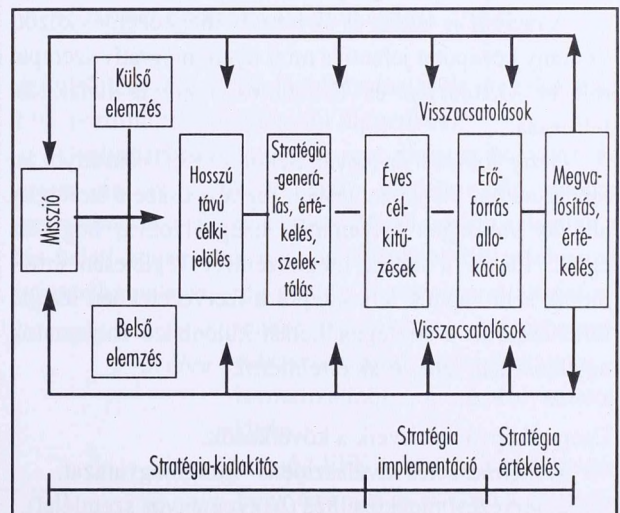
A „hogyan tovább“ kérdésre adott válasz minden cég számára egyike a legizgalmasabbaknak, hiszen a sikerek megtartani, sőt növelni remélik az eredményeiket, a gondokkal küzdők pedig gyógyírt várnak bajaikra. A válasz a stratégiaformálás során születik meg. E tárgykörben ma már a tudományos ismeret elmélyült és sokrétű. Sőt nem túlzás azt állítani, hogy a bőség zavarával küzd az a vezető, aki célratörően akar vállalati stratégiát formálni. A céges gyakorlat megkívánja, és a téma tudományos feldolgozottsága is egyre inkább eljut abba a munkaszakaszba, amikor a stratégia kialakítására vonatkozó széles körű és sokoldalú információtömegben a rendszerteremtés iránti igény megnő. És bármennyire is viták keresztútjába került a racionális stratégiaalkotási koncepció, mégis egyet kell értenünk Balaton Károly (1997) kijelentésével: „Amikor kritizáltuk a stratégiaalkotás racionális tervezési felfogását, akkor nem a koncepció létjogosultságát akartuk kétségbe vonni...”

A stratégiai menedzsment gondolatmenetének általánosan elfogadott modellje szerint tekintsük a stratégiai vállalatvezetés alapvető vázának a következő sémát: (1. ábra)

A stratégiai menedzsment folyamat három láncszeme közül az első elem részletes vizsgálatával foglalkozom.

A stratégiaformálás módszertanilag két egymástól teljesen különböző oldalról is közelíthető. Az egyik tábor alapvetően racionális lépések együtteseként kezeli a

Átfogó stratégiamenedzsment modell

stratégiaformálást, míg a másik tábor – közöttük sok cégvezető és/vagy briliáns elme – a sikeres stratégiák megformálásánál az intuíciós képességekre esküszik. Ez utóbbi, az intuitív megközelítés lényegét jól kifejezi az, ahogy Alfred Sloan 1941-ben Will Durantot a GM megszervezőjét jellemezte, miszerint ő soha nem érzett készletet arra, hogy a tényekre vadásson.

Szinte összezseng ezzel Albert Einstein teóriája, miszerint ő hisz az intuícióban és az inspirációban. A

képzeletet sokkal fontosabbnak tartotta, mint a tudást, mert a tudásanyag korlátozott.

A. Kosztolányi a hírnevet és vagyont szerzett magyar születésű tőzsdeguru, birtokában 92 év minden tapasztalatának, idejé portréfilmjében az életben elért üzleti siker forrásáról azt nyilatkozta: „A fantázia fontosabb, mint a tudás. Én nem tudtam semmit, de volt fantáziám“.

Természetesen a stratégiaformálás nem nélkülözheti az intuitív gondolkodást.

Husztly Anna (1995) meggyőző példák sorát tárja olvasói elé, bemutatva a vízió és misszió kiemelt szerepét a konkrét vállalati gyakorlatban. „Levi Strauss példája nemcsak az értékek fontosságára világít rá, hanem arra is, hogy a korszerű vállalatok vezetőinek fel kell ismerniük, többé nem lehet hagyományos módon részletesen kidolgozott stratégiák alapján, s ahhoz illeszkedő érdekeltségi és jutalmazási rendszerekkel „felülről lefelé“ vezetni a céget, miközben a stratégiai gondolkodás és integráció iránti igény határozottan megnövekedett. De mi töltheti be a hagyományos stratégiai tervek szerepét? Az e kérdésre adott válasz kapcsán került előtérbe a konzervens jövőképek kialakítása és a munkatársak elkötelezettségének megszerzésére irányuló missziók megfogalmazásának igénye.“

A racionális iskola és az intuitív megközelítés között az arany középutat jelenti, s mint ilyen integratív szerepet tölt be G.Johnson és K.Scholes stratégia-kialakítási felfogása.

Gerry Johnson és Kevan Scholes (1993) osztályozási rendszere hat megközelítésben foglalja össze a stratégiaalkotás valóságos folyamatát, hangsúlyozva, hogy az egyik, illetve a másik megközelítést végtelenül értelmezve sem kapunk teljes képet a szervezetekben lezajló történésekről: a stratégiaalkotást különböző folyamatok együtteseként lehet csak értelmezni.

Csoportképző ismérveik a következők:

1. „természetes kiválasztódás“ mint magyarázat,
2. tervezési megközelítés (hagyományos szemlélet),
3. logikai inkrementális szemlélet (evolúciós közelítés),
4. szervezeti kultúra mint kiindulópont,
5. politikai megközelítés,
6. stratégia mint vízió.

A Mintzberg féle frappáns és elegáns stratégiafogalom értelmezésben a Plan–Pattern–Position–Perspective négyes egyértelműen megfeleltethető a Johnson-Scholes rendszerben a következőképpen:

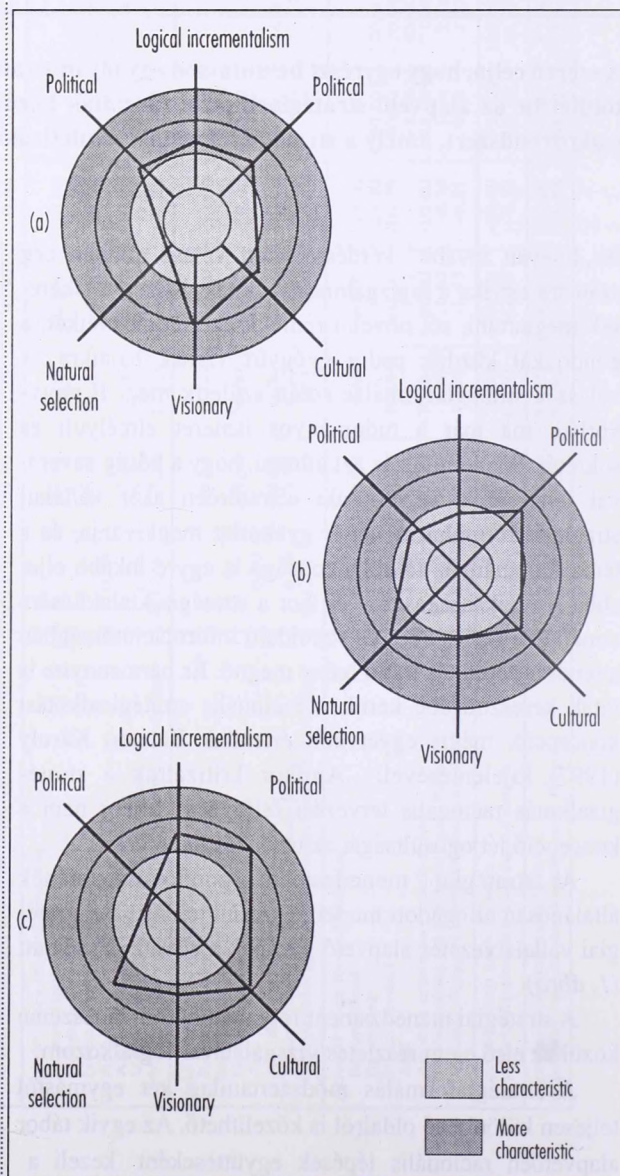
1. csoport - minta (Pattern)
2. csoport - terv (Plan), helyzet (Position)
6. csoport - jövőkép (Perspective)

A Johnson-Scholes-féle stratégiafelfogásnak azon túl, hogy integratív szerepet tölt be a különböző közelítési módok között külön érdeme, hogy vizuálisan megrajzolhatóvá teszi a stratégiafejlesztés profiljait, akár konkrét cégre, akár tipikus cégek csoportjaira.

A cégprofil azt ábrázolja, hogy a stratégiaformálás hat szempontja közül az adott céget alapvetően melyek jellemzik, a stratégia-kialakítás mely irányai karakterisztikusabbak. (2. ábra)

2. ábra

Cégprofilok a stratégia kialakításában
(Johnson-Scholes 1993)

- a): kereskedelmi szektor, ahol a vízió és a tervezés együttesen szignifikáns szerepkörben van.
- b): szervezet a közszolgáltatási szektorban, ahol a politikai kontextus és a korábbi minta domináns.
- c): hagyományos minta, ahol egyaránt hangsúlyos a logikai inkrementális, a kulturális és a politikai szempont.

Johnson és Sholes rendszere két szempont miatt kiemelkedő értékű:

- ⇒ integratív szerepet vállal fel a különböző stratégiaalkotási nézőpontok között,
- ⇒ vizuálisan megragadhatóvá tesz bonyolultságuk miatt egyébként csak hosszas verbális fejtegetésekben leírható és megmagyarázható vállalati folyamatokat.

A stratégiaformálás analitikus kerete

A stratégia-kialakítás felfogásai közül a Johnson-Scholes féle integratív modell képes legjellemzőbben a tényleges vállalati gyakorlatot leírni. Kérdés az, hogy milyen eszköztár rendelhető hozzá leginkább ehhez a komplex stratégiaformálási felfogáshoz? Erre a kérdésre válaszolva a Marion Egyetem (USA) kutatói portfólió rendszert ajánlanak, amely technika képes támogatni munkájukban a cégek stratégiái közül nemcsak a racionális iskola híveit, hanem az intuitív stratégiaformálás elkötelezettjeit is.

F.R.David (1997) szerint a legjelentősebb stratégiaformálási technikák integrálhatók egy háromszintű döntési modellben. A következő szerkezetben megmutatott eszközök minden méretű és típusú vállalat számára segítséget nyújthatnak a követhető stratégiák azonosításának, értékelésének és szelektálásának felelősségteljes munkájában. (3. ábra)

A stratégiaformálás analitikus kerete

1. Input szint				
	Külső faktor- értékelő mátrix	Versenyprofil mátrix	Belső faktor- értékelő mátrix	
2. Összeillesztési szint				
SWOT mátrix	SPACE mátrix	BCG mátrix	Külső-belső mátrix	Nagy stratégia mátrix
3. Döntési szint				
Quantitatív stratégia-tervezési mátrix (QSPM)				

Az input szint eszközei

Minden vállalati döntés megalapozásnál a nehézségek három alapvető irányból származhatnak:

- Az információk tömegesen kínálják magukat, de csak kis részben kvantifikálhatók, sőt legnagyobb hányaduk kifejezetten *minőségi* jellemző, melyeket csak különleges technikákkal lehet könnyebben megragadhatóbbá, a döntéshozók számára kezelhetővé tenni.
- Már az input szinten is megjelenik az a követelmény, hogy a külső és a belső faktorok kiválasztása jó *intuitív* képességet kíván a stratégáktól, hiszen a feladat csak kis részben szabványosítható.
- Bármely kiválasztás csak kompromisszum eredménye lehet, mert az elemzés gyakorlatilag *korlátlanul bővíthető*, melynek határt a racionalitás és az erőforrások szűk keresztmetszetei szabnak, különös tekintettel az idő-költség tényezőkre.

A fenti problémákat tudva és tekintetbe véve fogadjuk el egy lehetséges optimális megoldásnak az input szinten az alábbi három mátrixot:

◆ A külső tényezők értékelő mátrixa (External Factor Evaluation Mátrix EFE)

A külső tényezők értékelési folyamatának jó eszköze az EFE portfóliója – cégmérettől függetlenül.

Gyakorlati példák hosszú sora mutatja, hogy a cégméret és az aktív vállalati jövőformálás jellege egyértelmű összefüggést mutat. Minél inkább haladunk a kis üzleti szervezetek felé, annál inkább ölt a folyamat informális jelleget, míg a nagy cégméret a stratégiaformálási folyamatban – beleértve természetesen az elemzési szakaszt is – formalizáltabb munkafolyamatot kíván.

3. ábra

Az EFE mátrix jellegzetessége, hogy összegzi és értékeli a gazdasági, társadalmi, kulturális, demográfiai, környezeti, politikai, kormányzati, jogi, technológiai információkat.

A mátrix kialakítása öt lépésben történik.

1. Első lépésben a cég makro- és mikrokörnyezetét elemző folyamat azonosítja a külső kulcstényezők

listáját. Gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a mátrixban figyelembe vehető kulcsfaktorok számát célszerű tíz és húsz között limitálni. Ilyen számú kulcs-tényező kiválasztásánál alapvető szempont, hogy meghatározzuk azokat a makro- és mikrokörnyezeti változásokat, melyek a legnagyobb előnyöket, illetve hátrányokat jelentik a cég és az iparág számára. A lehetőségek és veszélyek listáinál, amennyire lehetséges specifikáljunk, használjunk rátákat, összehasonlító adatokat.

2. Második lépésben a faktorok súlyozása történik. A tényező relatív jelentőségét fejezi ki a súlyérték: mely 0.0-tól (nem jelentős) – 1.0-ig (nagyon jelentős) vehet fel értékeket. Mindkét tényezőlistát figyelembe véve a teljes súlyösszeg: 1.0.

3. A munkának ebben a fázisában osztályozás, rangsorolás történik. A ráta megmutatja, hogy a cég jelenlegi stratégiájának mekkora hatása van az adott faktorra. E ráta négy értéket vehet fel a következők szerint:

- 4 = a hatás nagyon erős   3 = a hatás átlag feletti
2 = a hatás átlagos   1 = a hatás csekély

4. Utolsó előtti munkafázis a súlyozott értékek meghatározása szorzással (a súlyok és ráták szorzatai tényezőnként).

5. Utolsó feladat a tényezőnkénti súlyozott értékek összegzése egyetlen adatban.

Az EFE mátrix szerkezete a következők szerint írható le:

Külső kulcs-tényezők	Súly	Rangsor	Súlyozott pontérték
Lehetőségek			
1.			
2.			
3.			
4.			
Fenyegetettségek			
1.			
2.			
3.			
4.			
Összesen:	1.00		Eredmény

Az EFE mátrix egyetlen adatban jeleníti meg az elemzés eredményét. Az eredményadatot tekintve következtethetünk arra, hogy a cég jelenlegi stratégiája mennyire hatékony a környezeti input hatások kezelésére. A lehetséges legkisebb súlyozott értékösszeg 1.0, a lehetséges legnagyobb 4.0. Így az átlagos súlyozott értékösszeg 2.5 nagyságot vesz fel. A minimális összpontszám közelében a cégvezetés a jelenlegi stratégiával nem tudja sem

kihasználni a lehetőségeket, sem elkerülni a veszélyeket. Amennyiben az eredmény a maximális összpontszámhoz közelít, úgy a helyzet nyilván épp fordított; a kulcsfontosságú környezeti hatásokat a cég stratégiája hatékonyan kezeli.

◆ *Versenypofil-mátrix*
(Competitive Profil Mátrix (CPM))

Itt a cél azonosítani a cég legfőbb versenytársait, valamint azok erős és gyenge pontjait viszonyítani a vizsgált cég stratégiai pozíciójához. Bár a kritikus sikertényezők külső és belső faktorokat egyaránt tartalmaznak, az elemzés mégis inkább externális, hiszen a rivális cégek stratégiai pozíciójának összehasonlítására ad módot. A rangsor értelmezése.

- 1 = nagy gyengeség   2 = kis gyengeség
3 = kis erősség   4 = nagy erősség

A versenypofil-mátrix váza a következő formában ábrázolható:

Kritikus sikertényezők	Adott cég		Versenytárs 1		Versenytárs 2	
	súly	rangsor	s.érték	súly	rangsor	s.érték
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
Összesen:						

Az értékeléssel kapcsolatban elmondható, hogy itt is, de bármely más mátrix esetében is illúzió az adott eredményeket mágikus számként vagy elérendő értéként kezelni. A feladat nem meghatározott számértékek elérése, hanem sokkal inkább komplexen értékelni az információkat, úgy, hogy azok a döntéshozatalt támogassák. Fontos hozzátenni, hogy a külső tényezők értékelésében a két bemutatott mátrix mellett a Porter féle „öttényező” modell igazán hasznos segítség a piac és az iparág elemzői számára.

◆ *A belső tényezők értékelő mátrixa*
(Internal Factor Evaluation Mátrix IFE)

Egy cég belső tényezőinek vizsgálata párhuzamosan zajlik az externális befolyásoló faktorok elemzésével. Több szerző arra a következtetésre jut, hogy a belső vizsgálat

szerepe sokkal fontosabb, mint a külső, mert jelentős visszahatással bír a benne részt vevőkre. Egy tipikus belső cégelemzésben a munkatársak és a vezetők jelentős számban részt vesznek, és az analízisbe való bevontságuk a munka elkészültén túl külön hasznosság hordozója, mert a folyamat során jobban megértik, hogy miképpen kapcsolódik a saját, illetve részlegük munkája az egész szervezet működéséhez, továbbá, hogy milyen hatással van az ő tevékenységük más területekre és tevékenységekre a cégüknél. A belső elemzés kimunkálása kiváló eszköz, illetve fórum a vállalati kommunikáció fejlesztésére. Dale McConkey sokat idézett mondata a fenti gondolatmenet tömör kifejezése, miszerint a tervek kevésbé fontosak, mint maga a tervezés folyamata.

A belső elemzés egyfajta információgyűjtést és információ-feldolgozást jelent a cégelet területeiről: menedzsment, pénzügy/kontrolling, gyártás/operatív működés, kutatás-fejlesztés, információrendszer.

Az elemzés célja, hogy beazonosítsa a kritikus sikertényezőket, amelyek a legjelentősebb gyenge és erős pontokat egyaránt jelentik. Tíz és húsz között van azoknak a faktoroknak a száma, amelyek a szervezet jövőjét alapvetően befolyásolják.

Az input szint harmadik mátrixa a kialakítás során, hasonlóan a másik kettőhöz, ugyanazokat a módszertani elemeket használja, sőt az öt lépés is megfeleltethető egymásnak.

A következőkben egy példát mutatunk be. (4. ábra)

Példa egy belső tényező-értékelő mátrixra (IFE mátrix)

F. David 1997

Belső kulcstényezők	Súly	Rangsor	Súlyozott érték
Erősségek			
1. A piacrészesedés 24 %-kal nőtt	.06	4	0.24
2. A profitrés 6,94-re nőtt	.16	4	0.64
3. Magas munkatársi morál	.18	4	0.72
4. Új komputeres információs rendszer	.08	3	0.24
5. Új eladási lánc bekapcsolása	.12	3	0.36
Gyengeségek			
1. A K+F kiadások 20 %-kal estek	.05	2	0.10
2. Az üzemi kapacitás 80 %-ra esett vissza	.15	2	0.30
3. Hiány a stratégiai menedzsment rendszerben	.06	1	0.06
4. Hiány a szerviz hálózatban	.08	1	0.08
5. Szállítói gondok	.06	1	0.06
	1.00		2.80

Rangsor értékek: 1 = fő gyengeség, 2 = kis gyengeség, 3 = kis erősség, 4 = fő erősség

Az értékelés metodikája szintén hasonló minden input-mátrix esetében. Az átlagos pont érték 2.5, a példában e fölötti érték a cég belső stratégiai pozícióját jobbnak értékeli az átlagosnál, bár nagy elmaradást jelez a kiválótól. Az eredmény tudomásulvétele, illetve maga a folyamatba való munkatársi együttműködés mobilizáló erejű, és pozitív energiákat szabadít fel a cég aktív jövőalakításához.

Öszeillesztési szint

A stratégia-kialakítás második lépcsője öt technikát tartalmaz egyúttal:

SWOT, SPACE, BCG, IE, Nagy Stratégia Mátrix

Ezek az eszközök az input szint információira támaszkodnak. A külső és a belső kritikus sikertényezők összeillesztése adja a kulcsot a hatékony stratégiák kialakításához.

➔ A **SWOT mátrix** nagyon jelentős összeillesztési eszköz, amely segít a vállalati vezetőségnek kialakítani a négy fő stratégiatípust. A nyolc cella tulajdonképpen a mátrix-kialakítás nyolc lépését is megadja; először természetesen a listák, majd a stratégiák típusának megadásával. (5. ábra)

A mátrixal kapcsolatban szükségesnek látszik két megjegyzés. Ezek egyike, hogy a SWOT mátrix fontosságát nem annyira a generális, hanem a specifikus stratégiák kialakítása adja. A másik hozzáfűznivaló az,

4. ábra hogy módszertanilag célszerű minden alternatív stratégiához jelölést hozzárendelni, amely arra utal, hogy a külső elkülönítő ismérvek közül a lista hányadik eleme indokolta a legnagyobb súllyal az adott stratégia racionális kiválasztását. Pl.: egy WO stratégiánál adjuk meg a következő hivatkozást:

Joint venture kialakítása európai disztribúcióra (W3, O1) utalás a külső listák elemeire.

➔ A **SPACE mátrix** a stratégiai helyzetet és akciót értékelő mátrix. (The Strategic Position and Action Evaluation mátrix)

A SPACE mátrixból nyerhető eredményeket grafikusán a 6. ábra foglalja össze:

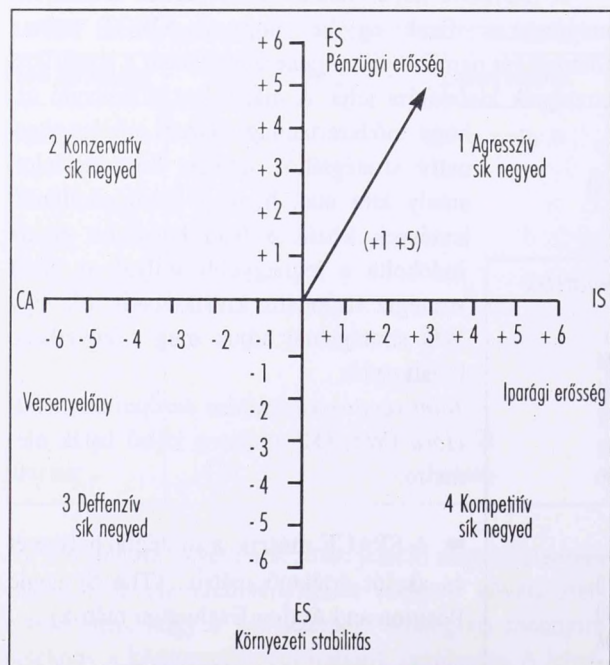
5. ábra

A SWOT mátrix általános váza

	(Strengths S) 1. 2. 3. Erős pontok listája 4. 5.	(Weaknesses - W) 1. 2. 3. Gyenge pontok listája 4. 5.
(Opportunities - O) 1. 2. 3. Lehetőségek listája 4. 5.	(SO stratégiák) 1. 2. Használj az erős pontjaidat a lehetőségek adta előnyök megragadására 3. 4. 5.	(WO stratégiák) 1. 2. Győzd le a gyenge pontokat a lehetőségek adta előnyökkel 3. 4. 5.
(Threats - T) 1. 2. Fenyegetettségek listája. 3. 4. 5.	(ST stratégiák) 1. 2. Használj az erős pontjaidat a fenyegetettségek elkerülésére 3. 4. 5.	(WT stratégiák) 1. 2. Minimalizáld a gyenge pontokat és kerüld a fenyegetettséget 3. 4. 5.

6. ábra

A SPACE mátrix modellje

A SPACE portfóliójának kialakítása öt lépésben történik:

1. A négy fő elkülönítő ismérvi szerinti tényezőlisták kialakítása.

2. Numerikus érték hozzárendelés a négy tengely szerinti elemekre külön-külön:
a pénzügyi erő és az iparági erő elemeire +1-től (legrosszabb) +6-ig (legjobb),
a versenyelőny és környezeti stabilitás elemeire -1-től (legjobb) -6-ig (legrosszabb).
3. Tengelyenkénti átlagértékek képzése (tengelyenkénti összérték osztva a tényezők számával).
4. Irányvektor koordináták képzése X és Y értékekhez.
5. Vektor berajzolása a térbe.

A portfólió eredményeinek értékelése a kijelölt tér* négy mezője szerint végezhető el:

A vektor elhelyezkedése a térben meghatározza a stratégia típusát. (Pl.: az ábrázolt vektor esetében a cég pénzügyi ereje domináns, amely az agresszív stratégiák kihasználására predesztinál.)

Az agresszív stratégiák térnegyedében a pénzügyi és az iparági erősség áll együtt, így ez a helyzet kiváló pozíció ahhoz, hogy kihasználják a belső erősségeket, előnyt kovácsoljanak a külső lehetőségekből, legyőzzék a belső gyengeségeket, elkerüljék a külső fenyegetettséget. Agresszív stratégiáknak minősülnek az intenzív stratégiák (piaci áthatolás segítése, piac- és termékfejlesztés), az integratív stratégiák (integráció előre, integráció hátra, horizontális integráció), a diverzifikációk (horizontális, konglomerációs és koncentrikus stratégiák), illetve ezek kombinációi.

Amennyiben a vektor a konzervatív térnegyedben található, akkor az ajánlás a következő: koncentráció a cég alapvető képességeire, nem vállalva túlzott kockázatokat. Ide tartozik az intenzív stratégiák mindhárom típusa, kiegészülve az óvatos koncentrikus diverzifikációval.

Ha a vektor a defenzív térnegyedben helyezkedik el, akkor a hatékony stratégiák azt sugallják a cégnek, hogy javítson a belső gyenge pontjain, és kerülje el a külső fenyegető helyzeteket. Ide tartoznak a koncentrikus diverzifikációk, illetve a kifejezetten defenzív stratégiák, mint pl.: takarékosági programok, cégrészek eladásai, illetve felszámolás.

Végül a negyedik kvadrát a versenysztratégiákat ajánlja: integrációk (előre, hátra, horizontálisan) intenzív (piac- és termékfejlesztés, piaci penetráció támogatása) és közös vállalatok alapítása.

A SPACE mátrix hatékony és igen nagy vizualitást hordozó eszköze a stratégia formálásnak.

* A hivatkozott „tér” valójában kétdimenziós, azaz szokásos elnevezéssel „sík”. A háromdimenziós térnek nyolc ténycada van.

➔ **BCG mátrix**

A legrégebbi, legismertebb és leginkább elterjedt üzleti portfólió, amely speciálisan multidivizionális cégek számára hasznos segédeszköz.

A hatvanas, hetvenes évek trendjéhez tartozott a diverzifikációs stratégiák előnyben részesítése. A nyolcvanas évek végétől egyre kevésbé népszerű irány ez, sőt a Peters és Waterman-i tanács, a: „cipész maradj a kaptafánál” egyre inkább hódít a cégvilágban. (Nyelvi érdekesség a közmondás angol eredetije „stick to the knitting“.) Az előbb említett okok indokolják a BCG portfólió elemzés elhagyását.

➔ **Külső-belső mátrix (IE Internal-External Mátrix)**

A BCG-nél hatékonyabb stratégiaformálási eszköz a multidivizionális cégek esetében. (7. ábra) Jelentős különbségek a BCG-hez képest:

- a vízszintes és a függőleges elkülönítő ismérvek különböznek,
- több információra van szükség az analízishez,
- differenciáltabb stratégiai ajánlást tesz lehetővé.

Ez a mátrix nagy hasonlóságot mutat a General Electric Business Screen mátrixával.

Az IE portfólió különlegessége, hogy az általános praxisban két IE mátrixot készítenek, egyet a jelenre, és egyet a jövőre.

7. ábra

Külső-belső mátrix

		Belső tényezők értékelésének súlyozott pontszámai		
		erős 3.0-4.0	átlagos 2.0-2.99	gyenge 1.0-1.99
Külső tényezők értékelésének súlyozott pontszámai	4.0 nagy	I.	II.	III.
	3.0 közepes	IV.	V.	VI.
	2.0 kicsi	VII.	VIII.	IX.
	1.0			

Az ajánlások a három fő régióhoz divízióként történnek a következők szerint:

Első régió (I. II. IV. mező): növekedés és kiépítés, intenzív vagy integratív stratégiák;

Második régió (III. V. VII. mező): megtartani, termékfejlesztés és piaci áthatolás elősegítése marketing eszközökkel;

Harmadik régió (VI. VIII. IX. mező): szüretelés vagy megfosztás, defenzív stratégiák.

➔ **Nagy Stratégia-Mátrix (Grand Strategic Matrix)**

Az összeillesztési szinten egyre népszerűbbé válik a nagy stratégia-mátrix, épp a gyakorlat számára jól használható egyértelmű stratégia ajánlása(i) miatt. (8. ábra)

A mátrix szerkezete a következő:

8. ábra

Nagy Stratégia-Mátrix

		Gyors piaci növekedés	
		II. térfelület	I. térfelület
		1. piaci penetráció elősegítése 2. piacfejlesztés 3. termékfejlesztés 4. horizontális integráció 5. defenzív eladások 6. likvidáció	1. piaci penetráció elősegítése 2. piacfejlesztés 3. termékfejlesztés 4. integrálódás előre 5. integrálódás hátra 6. horizontális integráció 7. koncentrikus diverzifikáció
Gyenge versenypozíció		Erős versenypozíció	
		III. térfelület	IV. térfelület
		1. koncentrikus diverzifikáció 2. horizontális diverzifikáció 3. konglomerális diverzifikáció 4. takarékoság 5. üzletrészek eladásai 6. likvidáció	1. koncentrikus diverzifikáció 2. horizontális diverzifikáció 3. konglomerális diverzifikáció 4. közös vállalat
		Lassú piaci növekedés	

A nagy stratégia-mátrix két dimenzióra épül, melyek egyike a piaci növekedés, másika a versenypozíció. Amennyiben az elemzés bemeneti szintjéről származó információk alapján jól pozicionálják a céget a két elkülönítő ismérv szerinti mezőben, úgy a stratégia ajánlások egyértelműek és korrektek lesznek. Abban az esetben, ha a cég az első térfelületben lokalizálható, úgy ez kiváló stratégiai pozíciót jelent. Alapértelmezésben a versenylelőnyök további kiépítéséhez itt a megfelelő akciókat az intenzív stratégiák alapján lehet kialakítani. Igen nagy finansziális erőforrások birtoklása esetén hatékonyak az integrációs törekvések. A koncentrikus diverzifikáció szűk termékvonal esetére ajánlott mint kockázatsökkentő tényező, de általában leszögezhető,

hogy amennyiben szükséges, itt kockázatokat is lehet vállalni az agresszív jövőorientációval.

A második négyedbeli pozíció azt jelenti, hogy a gyors iparági növekedés esélyeket ad nagyobb árbevételre, de szükséges annak a meghatározása, hogy ezt a cég miért nem tudja hatékonyan kihasználni versenypozíciójának javítására. Alapértelmezésben ajánlott a termék- és piacfejlesztés, de kívánatos alternatíva lehet még a versenytársak feletti növekvő befolyásolás megszerzése. Végző esetben megfontolandó a defenzív stratégiák bevetése is.

A harmadik négyedbeli helyzet arra figyelmezteti a céget, hogy gyors, drasztikus változtatásra van szükség. Ez diverzifikációs és defenzív stratégiák alkalmazásával érhető el.

A negyedik négyedbe történő pozicionálás kettős arculatot hordoz, hiszen a cég olyan működési területen van erős versenypozícióban, ahol a piaci növekedés megállt. Így a nyilvánvaló stratégiai ajánlás a diverzifikáció mindhárom formájában való előre menekülés, kiegészítve joint venture alapításokkal.

A stratégiák ilyen portfólióban történő elhelyezése nem véletlenül kapta a „nagy” jelzőt a nevéhez, hiszen alapösszefüggéseket fejez ki a külső környezet és belső jellemzők alapján meghatározott jövő alakítására.

A döntési szint

Az analízis és az intuíció gondoskodik a stratégiai döntések input bázisáról, ugyanakkor az összeillesztési technikák feltárják a megfelelő alternatív* stratégiákat. Az igazi nagy kérdés az, hogy melyik változat a legalkalmasabb a megvalósításra. Erre ad választ a végző döntési szint egyetlen mátrixa: a QSPM.

Quantitatív stratégia-tervezés-mátrix (Quantitative Strategic Planning Matrix QSPM)

A QSPM mátrix logikai felépítése módot ad a stratégia-változatok egymás melletti összehasonlítására. (9. ábra.)

A mátrix sorai a már említett input szintről származnak. Itt kerül felsorolásra azon külső és belső tényezők listája, melyeket kulcsfontosságúnak minősítettek.

* A pongyola, de sajnos elterjedt szóhasználattal ellentétben alternatíva csak kettő lehet: igen-nem, fent-lent, pozitív-negatív, fehér-fekete, férfi-nő stb. Esetünkben stratégia-változatokról van szó. (Szerk.)

A Quantitatív stratégia-tervezés-mátrix szerkezete

Kulcsfaktorok	Stratégia-változatok					
	1.		2.		3.	
Külső kulcsfaktorok listája	súly	rangsor pont	súly	rangsor pont	súly	rangsor pont
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
Belső kulcsfaktorok listája						
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
Összes						
Rangsorértékek: 1 = elfogadhatatlan, 2 = esetleg elfogadható, 3 = valószínűleg elfogadható, 4 = teljesen elfogadható.						

A mátrix másik dimenzióját az összeillesztési szinten megadott változatok alkotják. A korábbi két szinten bevált módszertani lépéseket alapul véve (lásd pl. IFE mátrix) minden egyes stratégia-változatra külön adódik egy összpont-szám, amely mennyiségileg teszi összehasonlíthatóvá a különböző választási lehetőségeket.

Milyen előnyök származhatnak a mátrix használatából?

Első pozitívuma az, hogy szekvenciális, vagy akár szimultán értékelés is megvalósítható. Esetenként hatékony lehet a stratégia-változatok párba állított együttes vizsgálata. (Pl.: párosan értékelni: joint venture Európában – joint venture Ázsiában)

Másodsorban előny az, hogy nincs határa a vizsgálható stratégiák számának.

Végül, de talán a legnagyobb pozitívuma a mátrix alkalmazásának az, hogy egyetlen számalakba sűrített eredmény egyértelmű döntést támogató információt ad.

A negatívumként említhető legfőbb korlát természetesen az, hogy a mátrix eredményei csak annyira lehetnek jók, amennyire jól voltak azok a források, amelyeket bázisul használ, amennyire megalapozott volt az input és az összeillesztési szint információértéke.

***

Közismert a szakmában a mátrixok minden gyengéje, de ennek ellenére használatuk mégsem mellőzhető, hiszen eszközök kellene ahhoz, hogy végtelen adattömegekből döntéstámogató rendszert lehessen formálni. A hangsúly a rendszer szón van, ugyanis a szinergiahatás így fel erősödik.

A bemutatott mátrixcsoport rendszert alkot, melyben tisztázott az elemek helye, szerepe: elemkapcsolataik lényegesek és a portfólió-rendszer gyakorlatilag közös módszertani bázist használ. A kilencvenes években a vállalatok figyelme a teljes üzleti portfólió versenystratégiájának optimalizálása felé fordul, s ennek a célnak adekvált eszközrendszere az elemzett háromszintű mátrix-rendszer.

Irodalomjegyzék

- Antal-Mokos, Z.-Balaton, K.-Drótos, Gy.-Tari, E.:* Stratégia és szervezet. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1997
- David, R.F.:* Strategic Management. Prentice Hall International, 1997.
- Johnson, G.-Scholes, K.:* Exploring Corporate Strategy. Prentice Hall International, 1993
- Mintzberg, H.:* A stratégia fogalmának feltárása. in: California Management Review 1987. 1. (Fordította: Antal-Mokos Z.)
- Salamonné Huszty, A.:* Jövőkép, misszió, stratégia. BKE Vezetőképző Intézet, Budapest, 1995

E számunk szerzői:

ÁBRY Gyöngyvér stratégiai főmunkatárs, MOL Részvénytársaság; **Dr. RAKONCZAI Gábor** vezető stratégiai szakértő, MOL Részvénytársaság; **IMRE Tamás** koordinációs igazgató, MOL Részvénytársaság; **PAPP Gy. Ilona** főiskolai docens, Széchenyi István Főiskola. Közgazdasági Kar, Menedzsment Tanszék; **Dr. FÜLÖP Gyula** egyetemi docens, Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar, Vállalatgazdaságtani Tanszék; **BICSKEI Tímea** okleveles közgazdász, Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar, Vállalatgazdaságtani Tanszék; **HALLGATÓ Ildikó** okleveles közgazdász, Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar, Vállalatgazdaságtani Tanszék; **Dr. NEMES Ferenc** kandidátus, főigazgató, GATE Vezető- és Továbbképző Intézet; **Dr. FABÓK András** doktori ösztöndíjas, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Munka- és Agrárjogi Tanszék; **Dr. HELL János** egyetemi adjunktus, BKE; **SALAMONNÉ Dr. HUSZTY Anna** kandidátus, egyetemi docens, BKE, igazgatóhelyettes BKE Vezetőképző Intézet; **Dr. VECSENYI János** kandidátus, képzési és fejlesztési vezető, Budapest Bank Rt.; **Dr. RUBÓCZKY István** nyugdíjas osztályvezető.